

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ, ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

Κουκιά τρων, κουκιά μαρτυρούν στην Αθήνα όσοι αφ' υψηλού μυκτηρίζουν την Θεία Λειτουργία της Ορθοδοξίας και τολμούν να γελοιοποιούν τον Ελληνισμό. Παράδειγμα η 2η σελίδα της «Καθημερινής» αλλά όχι μόνον. Επειδή επικαλούνται τον Διαφωτισμό και μας παραπέμπουν επιδεικτικά στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, θα τους ήταν πολύ χρήσιμο να διαβάσουν όσα οι κορυφαίοι Ευρωπαίοι ιστορικοί και ειδικοί επιστήμονες έχουν γράψει σχετικά τον 20ό αιώνα. Συνοψίζονται κατ' ανάγκην. Αλλά στις λίγες λέξεις εξηγούν τι προσέφερε κατά τους Μέσους Χρόνους στον πολιτισμό της Ευρώπης και στο Χαλιφάτο του Ισλάμ η Ορθοδοξία και η Ορθόδοξη Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία που ονομάζεται ψευδώνυμα Βυζάντιο. Καταγράφουν, τέλος, πώς η τότε Καθολική Ευρώπη ανταπέδωσε την ευεργεσία:¹

H. St. L. Moss: Ταυτόχρονα δόθηκε έμφαση στη συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού, αν και αυτός είχε τις ρίζες του σε ειδωλολατρικές μνήμες. Η ελληνική εκπαίδευση υιοθετήθηκε με σταθερότητα από τις επίσημες αρχές και δεν πέρασε πολύς καιρός που το Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης με το κλασικό του πρόγραμμα μαθημάτων συγκέντρωνε μαθητές από όλα τα μέρη. Αυτοκρατορική παράδοση, χριστιανική Ορθοδοξία και ελληνικός πολιτισμός ήταν οι μόνιμες κατευθυντήριες δυνάμεις. Το Βυζάντιο, κέντρο σταθερότητας ανάμεσα στα στροβιλιζόμενα ρεύματα τριών ηπείρων, διετήρησε την κληρονομία του και εφύλαξε τα δύσκολα σύνορά του. Όλοι οι πόλεμοι του Βυζαντίου ήταν ιεροί γιατί σχεδόν εξ ορισμού το Βυζάντιο ήταν ο πρωταγωνιστής του χριστιανικού πολιτισμού. Στις 13 Απριλίου του 1204 η Κωνσταντινούπολη έπεσε. Τρεις μέρες λεηλασίας και προσβολών ακολούθησαν και τα ανάκτορα και οι εκκλησίες της Δυτικής Ευρώπης γέμισαν γρήγορα με τους κλεμμένους θησαυρούς του Βυζαντίου.

Henri Gregoire: Η ελληνική σκέψη, η σκέψη της εκχριστιανισμένης ελληνικής φιλοσοφίας, έδωσε την επιβεβλημένη δομή από όπου η όλη Χριστιανική Εκκλησία έλαβε τους δογματικούς ορισμούς της, τις λεπτότατες διακρίσεις της Χριστολογίας.

Η Βυζαντινή Εκκλησία είναι η πιο σημαντική επιβίωση. Η Αυτοκρατορία έχει εξαφανισθεί, αλλ' η Εκκλησία παραμένει και, χάρις στους Σλάβους, έχει δύναμη.

Hippolyte Delehaye: Δεν χρειάζεται να υπενθυμίσουμε όλα όσα έχουν πράξει οι μοναχοί για τη διάσωση έργων της κλασικής φιλολογίας. Πολλά, ωραιότατα διακοσμημένα, χειρόγραφα από τα βυζαντινά μοναστηριακά scriptoria συγκαταλέγονται μεταξύ των αξιολογότερων θησαυρών των βιβλιοθηκών μας.

R. M. Dawkins: Ο έμφυτος συντηρητισμός των Βυζαντινών δεν ήταν περισσότερο έκδηλος σε καμιά περιοχή της ζωής όσο στην προσκόλλησή τους στην παλαιά παράδοση της φιλολογικής ελληνικής γλώσσας. Υπερηφάνεια για την εθνικότητά τους, για τον πολιτισμό τους, για το παρελθόν τους, αλαζονική διάκριση μεταξύ του εαυτού τους και των βαρβάρων λαών, έτειναν να αποδίδουν ιερό σχεδόν χαρακτήρα στη γλώσσα που τους παραδόθηκε από μια σειρά συγγραφέων, λογίων και αγίων.

¹ Norman H. Baynes & H. St. L. Moss, *Byzantium An introduction to East Roman Civilisation*, Oxford 1948. Οι παραπομπές στην ελληνική έκδοση από τις εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, σελ. 41-42, 63, 76, 78-79, 80, 199, 246, 361, 437-438, 441-442, 445, 432-433, 449, 120, 124.

A. A. Vasiliev: Η Κωνσταντινούπολη, η «θεοφύλακτη πόλη», η «δόξα της Ελλάδος», ήταν η πλουσιότερη και η λαμπρότερη πόλη του μεσαιωνικού κόσμου.

Η ελληνιστική παιδεία ήταν κοινό κτήμα, που, μετά την κατάκτηση της Συρίας και της Αιγύπτου από τους Άραβες, θα μπορούσε να συνενώσει το Βυζάντιο και το Χαλιφάτο. Στα μοναστήρια της Συρίας ταπεινοί μοναχοί με επιμέλεια μετέφραζαν τα έργα, όχι μόνον της θρησκευτικής αλλά και της θύραθεν φιλολογίας. Μεταξύ των φιλοσόφων ο Αριστοτέλης κατείχε την πρώτη θέση, μεταξύ των ιατρικών συγγραφέων ο Ιπποκράτης και ο Γαληνός. Υπό τους Αββασίδες Χαλίφες πολλοί λόγιοι ασχολήθηκαν με την μετάφραση από την ελληνική. Ειδικότερη προσοχή δόθηκε στη μετάφραση φιλοσοφικών, μαθηματικών και ιατρικών έργων. Κατά τον 11ο αιώνα, την περίοδο των Σταυροφοριών, δεν υπήρχε στο Βυζάντιο σκέψη για σταυροφορία. Δεν υπήρχε θρησκευτικός ανταγωνισμός προς το Ισλάμ, δεν υπήρχαν κήρυκες σταυροφορίας στο Βυζάντιο. Δεν υπήρχε φυλετικό μίσος. Σύμφωνα με ανατολικές πηγές, ο Αυτοκράτορας Νικηφόρος Α΄ (802-811) ήταν αραβικής καταγωγής. Κατά την περίοδο του Λέοντος Γ΄ (717-741) στην Κωνσταντινούπολη κτίσθηκε ένα τζαμί. Για τούτο ένας χρονογράφος τον αποκαλεί «σαρακηνόφρονα».

Τέλος, η πολιτιστική επίδραση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και του Ισλάμ μπορεί ίσως να παρατηρηθεί στην εμφάνιση και στην ανάπτυξη της αποκαλούμενης Ιταλικής Αναγεννήσεως. Κλασική φιλολογία, η οποία με επιμέλεια διασώθηκε από το Βυζάντιο, και ποικιλόμορφη γνώση, η οποία όχι μόνον διασώθηκε αλλά και επίσης τελειοποιήθηκε από τους Άραβες, έπαιξαν ουσιώδη ρόλο στη δημιουργία της νέας πολιτιστικής ατμόσφαιρας στην Ιταλία και απέβησαν συνδετικός δεσμός μεταξύ του αρχαίου πολιτισμού και του νεωτέρου.

Richard Stoneman:² Τον Απρίλιο 1204 οι Σταυροφόροι Φράγκοι άρχισαν να λεηλατούν και να καταστρέφουν το χρυσάφι και το ασήμι και τα κοσμήματα, τα πολύτιμα υφάσματα και τα νομίσματα, τα μάρμαρα και τα αλάβαστρα, ακόμη και τα βιβλία και τα χειρόγραφα της ένδοξης πόλης. Η Κωνσταντινούπολη, όπου για χίλια σχεδόν χρόνια είχαν συγκεντρωθεί τα εκλεκτότερα έργα τέχνης του τότε γνωστού Κόσμου, απογυμνώθηκε από τη δόξα της μέσα σε ένα ξέσπασμα απληστίας και άσκοπων βανδαλισμών.

Σερ S. Runciman:³ Ποτέ άλλοτε δεν διαπράχθηκε μεγαλύτερο έγκλημα κατά της ανθρωπότητας σαν αυτό της Δ΄ Σταυροφορίας. Όχι μόνο προκάλεσε την καταστροφή ή τον διασκορπισμό όλων των θησαυρών του παρελθόντος, που με αφοσίωση είχε συγκεντρώσει το Βυζάντιο και πλήγωσε θανάσιμα έναν ακόμη μεγάλο και ακόμη ζωντανό πολιτισμό, αλλά εκτός από έγκλημα ήταν ταυτόχρονα και μια γιγαντιαία πολιτική ανοησία. Ανέτρεψε ολόκληρη την άμυνα της Χριστιανοσύνης.

Arnold Toynbee:⁴ Για τους Ανατολικούς Ορθόδοξους Χριστιανούς, η ουσία της θρησκείας δεν είναι η θεολογία, είναι η Θεία Λειτουργία. Το μεγαλύτερο επίτευγμα των Βυζαντινών είναι η ορθόδοξη εκδοχή του Χριστιανισμού. Η Ορθόδοξη Θεία Λειτουργία είναι ένα ποιητικό και μουσικό έργο τέχνης.

Για την αντιγραφή

N.I.Μέρτζος

² Richard Stoneman, *Αναζητώντας την Κλασική Ελλάδα*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1996, σελ. 17.

³ S. Runciman, *A History of the Crusades*, London 1954, τόμος III, σελ. 130.

⁴ Arnold Toynbee, *Οι Έλληνες και οι κληρονομίες τους*, εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1992, αγγλική έκδοση *The Greeks and their Heritage*, London 1981.